MUSTAQILLIKDAN UCHINCHI RENESSANS SARI: YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOTINING TARIXIY, MA’NAVIY VA ILMIY ASOSLARI

Nizomiy nomidagi O‘zMPU Tarix fakulteti “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi 2-bosqich talabasi
Baxtiyorova Gulsanam Baxtiyor qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston mustaqilligining mamlakat taraqqiyotidagi tarixiy ahamiyati hamda mustaqillik yillarida shakllangan yangi taraqqiyot bosqichining mazmun-mohiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekiston hududida qadimdan shakllangan ilmiy-ma’rifiy an’analar, Birinchi va Ikkinchi Renessans davrlarining tarixiy tajribasi hamda zamonaviy taraqqiyot jarayonlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik yoritiladi. Uchinchi Renessans g‘oyasining ta’lim, ilm-fan, innovatsiya, ma’naviyat, inson kapitali va yoshlar salohiyatini rivojlantirish bilan bog‘liq jihatlariga alohida e’tibor qaratiladi. Maqolada Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida bilimli, tashabbuskor va vatanparvar avlodni tarbiyalash muhim omil ekanligi asoslab beriladi.*

Kalit so‘zlar: *mustaqillik, Uchinchi Renessans, Yangi O‘zbekiston, milliy tiklanish, ma’naviyat, ta’lim, ilm-fan, innovatsiya, yoshlar, inson kapitali, milliy qadriyatlar, taraqqiyot.*

Аннотация: *В данной статье анализируется историческое значение независимости Узбекистана в развитии страны, а также сущность и содержание нового этапа развития, сформировавшегося в годы независимости. Освещается взаимосвязь между научно-просветительскими традициями, сформировавшимися на территории Узбекистана с древних времён, историческим опытом Первого и Второго Ренессансов и современными процессами развития. Особое внимание уделяется аспектам идеи Третьего Ренессанса, связанным с развитием образования, науки, инноваций, духовности, человеческого капитала и потенциала молодёжи. В статье обосновывается важность воспитания образованного, инициативного и патриотичного поколения в развитии Нового Узбекистана.*

Ключевые слова: *независимость, Третий Ренессанс, Новый Узбекистан, национальное возрождение, духовность, образование, наука, инновации, молодёжь, человеческий капитал, национальные ценности, развитие.*

Abstract: *This article analyzes the historical significance of Uzbekistan’s independence in the development of the country, as well as the essence and content of the new stage of development that has emerged during the years of independence. It highlights the interconnection between the scientific and educational traditions that have developed in the territory of Uzbekistan since ancient times, the historical experience of the First and Second Renaissances, and contemporary development processes. Particular attention is paid to the aspects of the idea of the Third Renaissance related to the development of education, science, innovation, spirituality, human capital, and the potential of young people. The article*

substantiates the importance of educating an educated, proactive, and patriotic generation in the development of New Uzbekistan.

Keywords: *independence, Third Renaissance, New Uzbekistan, national revival, spirituality, education, science, innovation, youth, human capital, national values, development.*

O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishishi xalqimiz tarixidagi eng muhim siyosiy va ijtimoiy voqealardan biridir. 1991-yil 31-avgustda O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi e’lon qilinib, 1-sentabr Mustaqillik kuni sifatida belgilandi. Mustaqillik mamlakatning siyosiy-huquqiy jihatdan mustaqil davlat sifatida rivojlanishi uchun imkoniyat yaratish bilan birga, xalqning o‘z tarixini, milliy qadriyatlarini, ma’naviy merosini va ilmiy an’analarini qayta anglash jarayoniga ham katta turtki berdi. Mustaqillik yillarida O‘zbekiston jamiyat hayotining turli sohalarida bosqichma-bosqich islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Ayniqsa, ta’lim, ilm-fan, madaniyat, ma’naviyat, yoshlar siyosati va innovatsion rivojlanish masalalariga e’tibor kuchaydi. Bu jarayonlar bugungi kunda “Yangi O‘zbekiston” tushunchasi bilan chambarchas bog‘lanib, mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyot maqsadlarini belgilashga xizmat qilmoqda. Uchinchi Renessans g‘oyasi ham ana shu tarixiy va zamonaviy taraqqiyot jarayonlari bilan bog‘liq holda shakllandi. Mazkur g‘oya O‘zbekiston hududida yuz bergan oldingi ilmiy-ma’rifiy yuksalishlar tajribasini zamonaviy sharoitda davom ettirish, ilm-fan va ta’limni taraqqiyotning asosiy omillaridan biriga aylantirish, yosh avlodning intellektual va ma’naviy salohiyatini oshirishga qaratilgan. Mustaqillik xalqimizga o‘z taraqqiyot yo‘lini mustaqil belgilash imkonini berdi. Mustaqil davlat sifatida O‘zbekiston xalqaro munosabatlarning to‘laqonli subyekti sifatida shakllandi, davlat boshqaruvi, huquqiy tizim, iqtisodiyot, ta’lim va madaniyat sohalarida milliy manfaatlarga asoslangan siyosat yuritish imkoniyati paydo bo‘ldi. Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq milliy davlatchilik asoslarini mustahkamlash, huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish, bozor iqtisodiyoti tamoyillarini joriy etish kabi vazifalar amalga oshirildi. 1992-yil 8-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qabul qilinishi mustaqil davlat taraqqiyotining huquqiy poydevorini mustahkamladi. Konstitutsiyada inson huquqlari, erkinliklari, davlat va jamiyat munosabatlarining asosiy prinsiplari belgilandi. Mustaqillikning yana bir muhim natijasi — milliy o‘zlikni anglash jarayonining kuchayganidir. Tarixiy shaxslar va allomalar merosini o‘rganish, milliy bayram va qadriyatlarni tiklash, ona tiliga bo‘lgan e’tiborni kuchaytirish, madaniy meros obyektlarini asrash kabi yo‘nalishlar milliy ma’naviyat rivojida muhim o‘rin egalladi. O‘zbekiston tarixidagi Renessans an’analari O‘zbekiston hududi qadimdan ilm-fan, madaniyat va ma’rifat rivojlangan hududlardan biri bo‘lib kelgan. Tariximizda ilmiy va madaniy taraqqiyotning yuksalish davrlari mavjud. Birinchi Sharq Renessansi deb ataladigan davrda Muhammad al-Xorazmiy, Ahmad al-Farg‘oniy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy kabi buyuk mutafakkirlar jahon ilm-fani rivojiga katta hissa qo‘shdilar. Muhammad al-Xorazmiy algebra fanining rivojlanishiga ulkan hissa qo‘shgan bo‘lsa, Ahmad al-Farg‘oniy astronomiya sohasidagi ilmiy qarashlari bilan mashhur bo‘ldi. Abu Ali ibn Sino tibbiyot va falsafa sohalarida, Abu Rayhon Beruniy esa astronomiya, geografiya, tarix va

tabiiy fanlarda muhim ilmiy meros qoldirdi. Keyingi davrda Movarounnahrda ilm-fan va madaniyatning yana bir yuksalish bosqichi yuzaga keldi. Amir Temur va Temuriylar davrida davlat boshqaruvi, me’morchilik, san’at va ilm-fanga katta e’tibor berildi. Mirzo Ulug‘bekning astronomiya sohasidagi faoliyati bu davr ilmiy taraqqiyotining yorqin namunalaridan biridir. Samarqanddagi rasadxona va “Ziji jadidi Ko‘ragoniy” asari astronomiya tarixida muhim ilmiy manba hisoblanadi. Alisher Navoiy esa adabiyot, ma’naviyat va davlat arbobi sifatidagi faoliyati bilan o‘zbek madaniy merosining rivojiga katta hissa qo‘shgan. Mazkur tarixiy tajriba bugungi Uchinchi Renessans g‘oyasi uchun muhim ma’naviy va ilmiy asoslardan biri sifatida qaraladi. Uchinchi Renessans tushunchasi zamonaviy O‘zbekiston taraqqiyotining ma’rifiy va intellektual maqsadlarini ifodalovchi g‘oyalardan biridir. Uning markazida ilm-fan, ta’lim, innovatsiya, ma’naviyat va inson kapitalini rivojlantirish masalalari turadi. Renessansni faqat tarixiy davr sifatida emas, balki jamiyatning ilmiy, ma’naviy va madaniy jihatdan yuksalish jarayoni sifatida tushunish mumkin. Shu nuqtayi nazardan, Uchinchi Renessansning asosiy mazmuni jamiyatda bilim va ilm-fanga bo‘lgan ehtiyojni kuchaytirish, yoshlarning ijodiy va intellektual salohiyatini ro‘yobga chiqarish, zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirish va milliy qadriyatlarni zamonaviy taraqqiyot bilan uyg‘unlashtirishdan iborat. Uchinchi Renessansni barpo etish birgina davlat tashkiloti yoki muayyan sohaning vazifasi emas. Bu jarayon ta’lim muassasalari, ilmiy tashkilotlar, oila, mahalla, davlat va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligini talab qiladi. Har qanday ilmiy-ma’rifiy yuksalishning asosida ta’lim va ilm-fan turadi. Shu sababli Uchinchi Renessans g‘oyasini amalga oshirishda ta’lim tizimining rivojlanishi alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ta’lim yoshlarni nafaqat mavjud bilimlarni egallashga, balki mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish, yangilik yaratish va tashabbus ko‘rsatishga o‘rgatishi kerak. Chunki bugungi dunyoda davlatlarning taraqqiyoti ko‘p jihatdan inson kapitali va ilmiy salohiyatga bog‘liq. O‘zbekistonda ta’lim tizimini rivojlantirish, oliy ta’lim qamrovini kengaytirish, yangi ta’lim muassasalarini tashkil etish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, ilmiy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash kabi yo‘nalishlarda islohotlar amalga oshirilmoqda. Ilm-fanning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni ham tobora ortib bormoqda. Raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, biotexnologiya, muhandislik, axborot texnologiyalari va boshqa zamonaviy yo‘nalishlarning rivojlanishi ilmiy salohiyatni oshirishni talab etmoqda. Yoshlar — Uchinchi Renessansning muhim harakatlantiruvchi kuchi O‘zbekiston aholisining katta qismini yoshlar tashkil etadi. Shu sababli yoshlarning bilim olishi, kasb-hunar egallashi, ilmiy izlanish olib borishi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi mamlakatning kelajakdagi taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega, yoshlarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan ta’lim, ilmiy-tadqiqot, tadbirkorlik, madaniyat va sport yo‘nalishlaridagi imkoniyatlar ularning salohiyatini ro‘yobga chiqarishga xizmat qiladi. Uchinchi Renessansning yoshlar bilan bog‘liq jihati shundaki, yangi avlod zamonaviy bilim va texnologiyalarni egallagan, shu bilan birga milliy tarix va qadriyatlarni anglagan holda shakllanishi lozim. Yoshlarning tashabbuskorligi, kreativ fikrlashi va ijtimoiy faolligi jamiyatdagi yangilanish jarayonlarining muhim omillaridan biridir. Shuning uchun yoshlarni faqat bilim oluvchi emas, balki yangi g‘oya va loyihalarni ilgari suruvchi faol subyekt sifatida qo‘llab-quvvatlash muhimdir. Uchinchi Renessans faqat texnologik yoki iqtisodiy taraqqiyot

bilan cheklanmaydi. Ma’naviy rivojlanish ham uning muhim tarkibiy qismidir. Milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, ona tiliga hurmat, vatanparvarlik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik va mas’uliyat kabi fazilatlar yosh avlodning ma’naviy qiyofasini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Ajdodlarimizning ilmiy va ma’naviy merosini o‘rganish yoshlarni tarixiy xotira va milliy o‘zlik ruhida tarbiyalashga yordam beradi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni zamonaviy dunyoqarash bilan uyg‘unlashtirish zarur, globallashuv sharoitida yoshlar turli axborot manbalari bilan bevosita aloqada bo‘lmoqda. Bunday sharoitda ularda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, foydali va zararli ma’lumotni farqlash ko‘nikmalarini shakllantirish muhimdir. XXI asrda davlat va jamiyat taraqqiyotini raqamli texnologiyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Raqamlashtirish, sun’iy intellekt, avtomatlashtirish va innovatsion texnologiyalar iqtisodiyot, ta’lim, tibbiyot, davlat boshqaruvi va boshqa sohalarga jadal kirib bormoqda. Uchinchi Renessans g‘oyasi ham zamonaviy texnologik taraqqiyot bilan uzviy bog‘liq. Chunki bugungi Renessans avlodi zamonaviy bilimlarni egallagan, ilmiy tadqiqot olib borishga qodir, texnologiyalardan samarali foydalanadigan va yangilik yaratishga intiladigan avlod bo‘lishi zarur. Bunda texnologiyalardan foydalanish bilan bir qatorda, axborot xavfsizligi, intellektual mulk, akademik halollik va raqamli madaniyat masalalariga ham e’tibor qaratish talab etiladi. Yangi O‘zbekiston poydevorini belgilab beruvchi asosiy tarixiy bosqichlar va omillar quyidagilardan iborat:1. Qadimgi va O‘rta asrlardagi davlatchilik an’analariIlk davlatchilik poydevori: O‘zbekiston hududida qadimda mavjud bo‘lgan Xorazm, Baqtriya, Sug‘diyona kabi davlatlar, keyinchalik esa Somoniylar, Xorazmshohlar hamda Temuriylar saltanati o‘zbek davlatchiligining siyosiy va huquqiy asoslarini yaratgan.Amir Temur merosi: “Kuch — adolatdadir” tamoyiliga asoslangan markazlashgan davlat tizimi, qonun ustuvorligi (Temur tuzuklari) va kuchli ijtimoiy-iqtisodiy siyosat bugungi Yangi O‘zbekiston islohotlarining bosh g‘oyaviy manbalaridan biridir.2. Birinchi va Ikkinchi Renessans poydevoriBirinchi Renessans (IX–XII asrlar): Muhammad Al-Xorazmiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Imom Buxoriy kabi allomalar jahon fani va islom madaniyatiga ulkan hissa qo‘shib, mamlakatimizni ilm-fan markaziga aylantirgan.Ikkinchi Renessans (XIV–XVI asrlar): Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy, Kamoliddin Behzod kabi mutafakkirlar davrida ilm-fan, she’riyat, me’morchilik va san’at yuksak cho‘qqiga chiqdi. Bugungi Uchinchi Renessans g‘oyasi aynan mana shu ikki buyuk davrning tarixiy davomi hisoblanadi.3. Jadidchilik harakati va milliy uyg‘onishMilliy g‘oya va taraqqiyot: XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Mahmudxo‘ja Behbudiy, Munavvarkori Abdurashidxonov, Abdulla Qodiriy, Cho‘lpon, Fitrat kabi jadid bobolarimiz millatni jaholatdan qutqarish, ta’limni isloh qilish va milliy mustaqillikka erishish g‘oyalarini ilgari surdi.Huquqiy va ijtimoiy asos: Jadidlarning ozodlik va mamlakatni modernizatsiya qilish borasidagi qarashlari, matbuot va teatr orqali xalqning dunyoqarashini o‘zgartirishga bo‘lgan intilishlari bugungi islohotlarning ma’naviy asosidir.4. Mustaqillikning dastlabki yillari va barqarorlikDavlatchilikni tiklash: 1991-yilda mustaqillikka erishilgach, O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilindi, davlat ramzlari joriy etildi, milliy valyuta yo‘lga qo‘yildi va chegaralar daxlsizligi ta’minlandi.Tinchlik va barqarorlik: O‘tish davrining qiyinchiliklariga qaramay, mamlakatda ichki barqarorlik, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik muhiti saqlab qolindi. Bu

keyingi tub burilishlar uchun mustahkam zamin bo‘ldi.5. Yangi davr islohotlari va strategik maqsadlarInson qadri ustuvorligi: 2016-yildan boshlab mamlakatda ochiqlik, xalq bilan muloqot, iqtisodiyotni liberallashtirish va so‘z erkinligi tamoyillariga asoslangan yangi bosqich boshlandi.Strategik dasturlar: "Harakatlar strategiyasi", "Taraqqiyot strategiyasi" va ayni paytda amalga oshirilayotgan "O‘zbekiston — 2030" strategiyasi yuqoridagi tarixiy an’analarga tayanib, mamlakatni dunyoning rivojlangan davlatlari qatoriga olib chiqishni maqsad qilgan. Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston mustaqilligi mamlakatning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va ma’naviy taraqqiyoti uchun yangi tarixiy imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Mustaqillik yillarida shakllangan milliy davlatchilik tajribasi, tarixiy merosga bo‘lgan e’tibor, ta’lim va ilm-fan rivoji hamda yoshlar salohiyatini qo‘llab-quvvatlash jarayonlari bugungi taraqqiyot bosqichining muhim omillaridir.Uchinchi Renessans g‘oyasi O‘zbekiston tarixidagi ilmiy-ma’rifiy yuksalish an’analarini zamonaviy sharoitda davom ettirishga qaratilgan keng qamrovli ma’rifiy va taraqqiyot g‘oyasi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Uning mazmunida ilm-fan, ta’lim, innovatsiya, ma’naviyat, milliy qadriyatlar va inson kapitalining rivoji muhim o‘rin tutadi. Uchinchi Renessansning real mazmuni, avvalo, bilimli va mustaqil fikrlaydigan insonni tarbiyalash, ilmiy izlanishlar uchun imkoniyatlarni kengaytirish, yoshlarning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash va jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish bilan belgilanadi, shu ma’noda, mustaqillik — tarixiy poydevor, milliy tiklanish — ma’naviy asos, ilm-fan va ta’lim esa Uchinchi Renessans sari olib boruvchi muhim vositalardan biridir. Yangi O‘zbekistonning kelajakdagi taraqqiyoti ham ana shu omillarning o‘zaro uyg‘unligi va jamiyatning faol ishtirokiga bog‘liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. — Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
4. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
6. O‘zbekiston Respublikasining yoshlarga oid davlat siyosatiga doir normativ-huquqiy hujjatlari.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va nutqlari.